

УДК 378.147.002.54

Манн Руслан Володимирович

доктор економічних наук, професор, професор кафедри
Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна
ORCID ID 0000-0003-3936-2677
manruslan1@gmail.com

Кравченко Ольга Віталіївна

кандидат технічних наук, доцент кафедри
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
kravchenko_ov@ukr.net

Ганжала Ірина Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри
Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна
gorynaira7@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Анотація. У статті проведено дослідження тенденцій попиту та пропозиції на професії економічного спрямування на вітчизняному ринку праці. Висвітлено результати вступних кампаній 2012-2018 навчальних років за економічними спеціальностями, тенденції здобуття вищої освіти та існуючі вимоги з боку роботодавців. Представлено існуючий дисбаланс між кількістю вступників та тими, хто отримав дипломом, що вказує на низьку мотивованість до навчання, зокрема через відсутність перспектив працевлаштування за спеціальністю. Наголошено на необхідності трансформації сучасної системи вищої освіти відповідно до потреб ринку з активним впровадженням елементів інноваційної освіти, зокрема інформаційно-комунікативних технологій. Продемонстровано прогнозні значення попиту на ринку праці, обумовленого економічним розвитком України до 2025 р. Представлено погляди науковців на сутнісні характеристики поняття «інноваційна освіта» та запропоновано власне визначення категорії, підкреслюючи таку її особливість як здатність підготувати всебічно розвинених компетентних фахівців, здатних до саморозвитку відповідно до вимог часу. Визначено інноваційні якості особистості, необхідні майбутніми економістами для якісного виконання посадових обов'язків, як-от: постановка і досягнення нових цілей, адаптованість до змін в умовах ризику, здатність до самовдосконалення та вирішення нестандартних ситуацій. Розглянуто вітчизняний та закордонний досвід використання інноваційних методів навчання та новітніх інформаційно-комунікативних технологій (зокрема комп'ютерних програм, мобільних додатків, дистанційних онлайн платформ) для підвищення якості навчально-виховного процесу. Представлено доступні для використання в навчальному процесі мобільні додатки, спрямовані на підвищення якості та ефективності оволодіння економічними знаннями. Запропоновано способи підвищення якості освітніх послуг у підготовці майбутніх економістів з використанням інноваційних методів навчання для забезпечення їх подальшого працевлаштування за спеціальністю.

Ключові слова: інноваційна освіта; інноваційний метод навчання; інноваційна якість особистості; заклад вищої освіти; економічна спеціальність; ІКТ.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток інформаційних технологій та зростання ролі інновацій у забезпеченні економічного прогресу формує нові виклики в освітній підготовці майбутніх фахівців. Освіта як одна з ключових компонент суспільного розвитку, з одного боку, зазнає впливу процесів, які у ній відбуваються, з

іншого – позначається на всіх складових суспільного життя, а тому має динамічно адаптуватися до сучасного стану науково-технічного прогресу. Тому виникає потреба в підготовці фахівців, котрі не лише досконало володіють теоретичними знаннями, але й можуть вдало використовувати їх для вирішення різноманітних практичних завдань. Особливо важливо це для майбутніх спеціалістів економічного спрямування, оскільки володіння мистецтвом ефективного господарювання забезпечує розвиток усіх учасників ринкових відносин: від домогосподарства до країни в цілому.

У ринкових умовах господарювання необхідно, щоб випускники вищих навчальних закладів (ВНЗ) економічного спрямування набули не лише професійних компетентностей, які безпосередньо пов'язані з їх спеціальністю, але й оволоділи нормами загальнолюдської моральності та професійної етики; уміли творчо мислити, знаходити необхідну актуальну інформацію, ефективно використовувати новітні комп'ютерні технології. Для забезпечення спроможності студентів до нестандартного та творчого мислення важливо впроваджувати в освітній процес інноваційні підходи до викладання дисциплін, використовуючи новітні методи та форми навчання, а саме інтерактивні методи, пов'язані з використанням інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ).

Освіта, зокрема економічна, її якість та рівень формують інтелектуальний потенціал держави, забезпечуючи її економічну та політичну самостійність, конкурентоспроможність у глобальному просторі. Так, за даними дослідження Глобального індексу інновацій, проведеного фахівцями Всесвітньої організації інтелектуальної власності, Корнельського університету та європейської бізнес-школи INSEAD, у 2017 р. серед 126 країн Україна зайняла 12 місце за рівнем охоплення населення освітніми послугами у ВНЗ, однак лише 74 місце за рівнем упровадження ІКТ в освітні послуги та 70 місце за рівнем співпраці ВНЗ з суб'єктами підприємництва у сфері досліджень та розробок [1]. Це вказує на те, що якість освітніх послуг в Україні залишається не на достатньо високому рівні, тому важливого значення набуває впровадження інноваційних методів навчання разом зі збереженням накопиченого традиційного досвіду при підготовці фахівців-економістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час вивчення особливостей та методів інноваційної освіти у вищій економічній освіті було опрацьовано роботи багатьох науковців. Зокрема для визначення сутності поняття «інноваційна освіта» використано праці таких науковців, як: М. І. Скрипник, М. М. Матюха [8], Д. Барабась, Д. Джафаров, І. Шпак [9], І. М. Дичківська [10], А. О. Дегтяр, Я. В. Календжян [11], З. Дробінська [12], О. В. Мельникова [13], К. Б. Авраменко [14], Л. І. Даниленко [15]. Дослідженню характерних інноваційних якостей особистості присвячено роботи таких вітчизняних та зарубіжних дослідників: N. Othman [18], Г. Герасимов, Л. Ілюхіна [19], М. В. Артюшина [20].

Особливості інноваційних методів навчання є об'єктом дослідження таких вітчизняних учених: С. М. Гончарова [21], Н. В. Артикуци [22] та А. В. Кочубея [23]. Розглянуті наукові праці зарубіжних науковців (Dr. F. J. García-Penalvo, Dr. R. Colomo-Palacios [24], S. Prieto [25], J. C. Sanchez Prieto, S. Olmos Migueláñez, F. J. García-Peñalvo [26], T. M. Connolly, M. Stansfield, T. Hainey [27], P. Molins-Ruano, C. Sevilla, S. Santini, P. A. Naya, P. Rodríguez, G. M. Sacha [28], J De la Torre-Cantero, JL Saorín, D Melián, C Meier [29]) присвячено переважно характеристиці інноваційних методів навчання інженерних спеціальностей.

Опрацювання наукових джерел, дослідження тенденцій у сфері попиту на вищу економічну освіту та запитів роботодавців на ринку праці вказує на те, що перехід до інноваційного навчання є важливою передумовою підвищення якості освітніх послуг, забезпечення їх доцільності та необхідності. Тому організація освітнього процесу в

зкладах вищої освіти з використанням інноваційних методів навчання є актуальним завданням та потребує подальших досліджень. З огляду на те, що в наукових дослідженнях немає єдиного підходу до визначення сутності терміну «інноваційна освіта», відсутній системний аналіз інноваційних методів навчання та інноваційних якостей особистості для майбутніх фахівців економічного спрямування, більш детальної уваги потребує вирішення саме цих питань.

Мета статті. Мета статті – визначити сутність та складові інновацій в освітньому процесі, розкрити роль інноваційних методів навчання та доцільність використання сучасних ІКТ при підготовці фахівців економічного спрямування, зважаючи на вітчизняний та закордонний досвід.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Аналіз тенденцій працевлаштування випускників економічних спеціальностей на вітчизняному ринку праці

Працевлаштування випускників ВНЗ є одним з найскладніших питань вітчизняного ринку праці. Соціально-економічні трансформації, характерні для України, перш за все, мають вплив на молоде покоління. Дисонанс між рівнем вищої освіти та вимогами і попитом на фахівців на ринку праці спричиняє знецінення отриманих дипломів та підвищення чисельності безробітних випускників ВНЗ багатьох спеціальностей.

Так, за результатами дослідження попиту на професії «Економічне та соціальне відновлення Донбасу», проведеного Київським міжнародним інститутом соціології, в Україні на фахівців економічних спеціальностей пропозиція на ринку праці значною мірою перевищує попит. Для розгляду було обрано найвідоміші вітчизняні сайти з пошуку роботи: work.ua, rabotaplus.ua, rabota.ua, jobs.ua, hh.ua, alljob.com.ua. Тож найменший дефіцит кадрів наприкінці 2015 р. спостерігався серед професій у сферах бухгалтерія, фінанси підприємств та оподаткування (3% вакансій від кількості розміщених резюме на подібні посади); топ-менеджмент, банківська діяльність та інвестиції (4,4%), маркетинг та реклама (8,6%). Менш привабливими для майбутніх працівників є види діяльності, пов'язані з високим рівнем стресу та залежністю розміру оплати праці від виконаних завдань: 21,7% вакансій у сфері некомерційної діяльності; 19,8% вакансій у сфері нерухомості [2, с. 12].

Причинами виникнення дисбалансу у сфері зайнятості є зростання частки вступників та відсутність перспектив їх фахового працевлаштування по закінченню навчання. Так, за період 2012-2017 н.р. число осіб, які вступили на навчання на економічні спеціальності до ВНЗ III та IV рівнів акредитації в Україні, зросла на 6,7% (рис. 1). Дані представлено за спеціальностями «Маркетинг», «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», «Фінанси, банківська справа і страхування», «Облік і оподаткування», «Менеджмент» та інші економічні спеціальності, які діяли до вступу в дію Постанови №266 (зокрема «Інформаційна діяльність підприємства», «Прикладна статистика») [3].

Не зважаючи на зростання числа осіб, які вступили на навчання на економічні спеціальності за аналізований період, кількість тих, котрі отримали дипломи, скорочується. Це підтверджує низьку вмотивованість студентів до навчання, зокрема через відсутність перспектив працевлаштування за спеціальністю. Питома вага здобувачів вищих освітніх послуг серед населення у віці від 14 до 17 років зростає, що диктується вимогами роботодавців до потенційних працівників щодо наявності диплома про освіту. Основною вимогою з боку роботодавців є наявність у працівника відповідної

фахової освіти та досвіду роботи (зокрема 35,3% вакансій на посаду бухгалтера, розглянутих при дослідженні Київського міжнародного інституту соціології [2, с. 23], мають вимогу щодо наявності досвіду роботи від 2 років та вищої освіти).

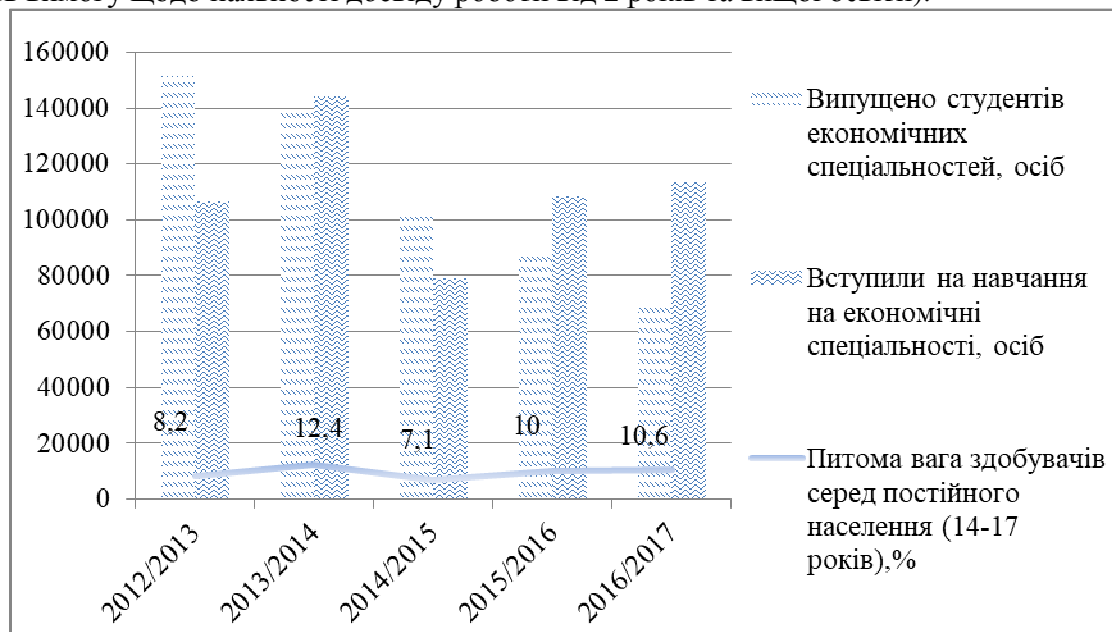

Рис. 1. Кількісні показники навчання за економічними спеціальностями у ВНЗ III та IV рівнів акредитації в Україні. Побудовано за даними [4; 5]

Хибною є думка про зменшення потреби в працівниках за спеціальностями бухгалтер та економіст у майбутньому. За прогнозами Міністерства освіти і науки України попит на вітчизняному ринку праці на фахівців економічних професій до 2025 р. зросте на 5-7% (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка прогнозу попиту на ринку праці, обумовленого економічним розвитком в Україні, за професіями за 2017-2025 рр., тис. осіб. Використано за даними [6]

Назва професії	Рік									Темп приросту 2025/2017, %
	2017	2018 (пр.)	2019 (пр.)	2020 (пр.)	2021 (пр.)	2022 (пр.)	2023 (пр.)	2024 (пр.)	2025 (пр.)	
Керівники підприємств та підрозділів	247,37	245,73	247,04	249,1	251,1	253,22	255,31	257,42	259,54	4,92
Менеджери (управителі) у різних сферах	246,91	245,16	246,81	249,1	251,4	253,76	256,09	258,46	260,82	5,63
Професіонали в галузі аудиту та бухгалтерського обліку	217,96	217,15	218,54	220,7	222,9	225,04	227,23	229,45	231,68	6,29
Професіонали в галузі економіки	344,69	342,9	345,57	349,3	353	356,77	360,56	364,38	368,24	6,83
Бухгалтери та касири -експерти	269,41	269,25	271	273,8	276,6	279,52	282,4	285,31	288,25	6,99

Зі збільшенням попиту на фахівців зростають і вимоги: будь-яка організація буде зацікавлена в першокласних спеціалістах у своїй галузі, тому людина, яка вирішила займати відповідну посаду, має бути готова докласти максимум зусиль не лише для отримання необхідного обсягу знань, але й уміти їх правильно застосувати. Найбільш актуально це для випускників ВНЗ, які володіють теоретичними знаннями, однак не мають досвіду розв'язання виробничих та управлінських задач. Роботодавці надають перевагу професіоналізму, проте досвід та ґрунтовні теоретичні знання є не єдиними вимогами до потенційних претендентів. Відсутність відповідного досвіду та навиків вирішення нестандартних ситуацій зменшує конкурентні переваги молодих спеціалістів.

Здатність застосовувати нестандартні підходи для вирішення поставлених завдань є необхідною передумовою проходження конкурсного відбору при працевлаштуванні. Саме заклади вищої освіти при підготовці майбутніх спеціалістів мають використовувати інноваційні методи та технології навчання з метою стимулювання студентів до творчого та креативного мислення, уміння запропонувати та реалізувати новітні та нестандартні підходи при вирішенні складних ситуацій.

2.2. Інноваційна освіта: сутність та роль у розвитку вищої економічної освіти в сучасних умовах

В умовах сьогодення вища економічна освіта постає у ролі визначального фактора розвитку і відновлення інтелектуальних та продуктивних сил суспільства, гарантією забезпечення та утвердження авторитету країни на міжнародному рівні. Якість вищої економічної освіти відіграє вагомe значення у формуванні єдиного Європейського освітнього простору, що робить її важливою для освітньої політики України. Якість освіти характеризується не лише обсягом отриманих знань, але й елементами особистісного та світоглядного розвитку молодого спеціаліста.

Невід'ємною складовою життя людини, особливо молодого покоління, на сучасному етапі суспільного розвитку є інформаційні технології, які є сполучною ланкою у формуванні світового інформаційного співтовариства. Зважаючи на це, відповідних змін потребує система освіти, що передбачає впровадження інноваційних підходів до освітнього процесу, зокрема, підвищення ІКТ-компетентностей як студентів, так і викладачів ВНЗ.

Актуальним завданням сучасної вищої освіти є сприяння формуванню в студентів умінь, котрі нададуть їм змогу швидко орієнтуватись у динамічних інформаційних потоках, самостійно будувати алгоритми раціонального використання інформації, застосовувати дані алгоритми в подальшій професійній діяльності [7, с. 94]. Відповідно, сучасна система освіти потребує реформування, у першу чергу, завдяки широкому впровадженню інноваційних підходів до організації навчального процесу у вітчизняних ВНЗ.

Перед тим, як розпочати дослідження особливостей інноваційного навчання, доцільно визначити сутність та характерні риси категорії «інноваційна освіта», яка досить часто використовується в працях, присвячених покращенню якості освітнього процесу. На підставі розглянутих підходів автори акцентують увагу на таких ключових аспектах, як використання не лише новітніх технічних можливостей, але й удосконалених педагогічних та організаційних методик як невід'ємної складової інноваційної освіти.

Так, Скрипник М. І. та Матюха М. М. вважають, що інноваційна освіта передбачає використання в навчальному процесі «нових перспективних шляхів підготовки фахівців» на основі використання новітніх теоретичних знань та доступних

для освітян технічних можливостей [8, с. 262]. Водночас автори не конкретизують вказані перспективні шляхи підготовки майбутніх спеціалістів. Барабась Д., Джафаров Д. та Шпак І. у даному контексті розуміють нові для відповідної території та моменту часу методи, форми та підходи студентів до отримання знань та набуття навичок [9].

Однак недоліками даних підходів є нівелювання кінцевої мети інноваційної освіти. Саме по собі впровадження різноманітних новітніх форм та методів надання освітніх послуг не має сенсу без усвідомлення перспектив їх застосування в контексті вирішення існуючої проблеми. Основною метою використання інновацій є підвищення результативності та якості освітнього процесу для підготовки затребуваних на ринку праці фахівців.

Дичківська І. М. вважає, що інноваційна освіта характеризує втілення на практиці оригінальних та новаторських прийомів і засобів, які комплексно охоплюють навчальний процес (від окреслення мети до досягнення результатів) [10, с. 27]. Подібної точки зору дотримуються і Дегтяр А. О., Календжян Я. В. [11, с. 8] та Дробінська З. [12, с. 112], яка під інноваціями розуміє нові форми та методи не лише навчального процесу, але й виховання особистості.

Мельникова О. В. під інноваціями у вищій освіті має на увазі новостворені, покращені, конкурентоздатні технології, продукцію, послуги та організаційно-технічні складові, пов'язані з виробничими, адміністративними, комерційними та іншими процесами, котрі покращують якість навчально-виховного процесу [13, с. 18]. Також додає, що ключовими складовими інноваційної освіти є її учасники (носії інновацій – викладач; споживач інновацій – здобувач знань; інституції, котрі забезпечують упровадження інновацій у навчальний процес). Автор наголошує на винятковості людського фактора, оскільки саме люди продукують, упроваджують та споживають продукти інноваційної освіти.

Подібної точки зору дотримується і Авраменко К. Б. На думку автора, основою інноваційної освіти є особистісно орієнтоване навчання, у якому викладач, як і студент, є суб'єктами навчально-виховного процесу [14, с. 8]. Забезпечує успіх побудова занять «на діяльнісній основі», тобто з використанням проблемно-пошукових та інтерактивних методів, виконання завдань у групах, взаємне конструювання і моделювання уроків та інших навчально-виховних заходів. Водночас важливо вміло використовувати інноваційні технології (проектні, інформаційно-комунікаційні, тренінгові, ігрові тощо).

Даниленко Л. І., характеризуючи інноваційну освіту, визначає, що це не лише «сукупність форм, методів і засобів навчання, виховання та управління», здійснюваних з єдиною метою, але й уміння педагога мотивувати учнів до навчального процесу [15, с. 70]. Тобто метою інноваційної освіти є покращення навчально-виховного процесу, перш за все, завдяки виробленню вмотивованості самих студентів до навчання, формуванню навичок до самоосвіти та навчання впродовж життя.

Необхідним атрибутом творчої особистості, на думку Химинець В. В., є неперервна освіта, яка забезпечує регулярне підвищення рівня кваліфікації та професійної компетентності, розширення світогляду, зростання рівня ерудованості та обізнаності, що особливо актуально в умовах мінливості навколишнього середовища [16, с. 62].

Кремінь В. Г. виокремлює такі характерні складові інноваційної освіти, як «своєрідні та авторські методики розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості» [17, с. 203]. Не можливо не погодитися з таким підходом, оскільки в сучасних умовах динамічних та часто не передбачуваних процесів уміння швидко запропонувати оригінальне

вирішення ситуації, якого неможливо досягти з використанням шаблонних рішень, забезпечує конкурентні переваги організації на ринку в цілому.

Досить часто категорію «освітня інновація» ототожнюють та замінюють категорією «педагогічна інновація», однак, на нашу думку, за смисловим навантаженням це не є коректним. Педагогічні інновації стосуються сфери педагогічної складової навчального процесу, зокрема: новітніх та унікальних методик розвитку нестандартного мислення, творчих здібностей та соціально-особистісних рис характеру здобувачів освіти. Освітні інновації, окрім цього, охоплюють інші складові системи освіти, тобто інновації впроваджуються у методичну складову навчального процесу (електронні підручники та методична література), технологічний аспект навчання (дистанційне навчання, використання сучасного технічного забезпечення), реалізацію інноваційних освітніх послуг (проекти, наукові дослідження), нормативно-правове забезпечення (закони, накази, освітні програми).

Розглянувши та дослідивши підходи науковців до трактування категорії «інноваційна освіта», вважаємо за доцільне висловити власне формулювання її визначення. Під інноваційною освітою варто розуміти комплекс нових, удосконалених, трансформованих прийомів, форм та методів, які реалізуються на всіх стадіях освітньої діяльності і спрямовані на підвищення якості та результативності навчально-виховного процесу з метою підготовки різнобічно розвинутих компетентних фахівців, здатних до саморозвитку відповідно до навколишніх змін та викликів.

Тобто головним завданням сучасної вищої освіти та економічної освіти зокрема має бути розвиток у студентів спроможності адаптуватися до динамічності зовнішнього середовища. Тому основною метою освітньої діяльності є підготовка майбутнього фахівця до діяльності в змінних умовах завдяки розвитку інноваційних особистісних якостей.

На сьогодні питання інноваційних якостей (властивостей) особистості є достатньо вивченим та опрацьованим як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Тож для забезпечення реалізації інноваційної освіти відповідні особистісні властивості потрібно формувати не лише серед здобувачів освітніх послуг, але й серед їх педагогів. Так, малайзійський учений Othman N., досліджуючи інноваційні особистісні характеристики місцевих учителів [18, с. 6], визначає такі основні їх якості: лідерство, самоменеджмент, сміливість та відкритість. Лідерство виявляється в здатності педагога бути авторитетом та наставником серед своїх студентів, які прагнуть відкривати та досліджувати нове. Для цього вчитель має володіти навиками самоменеджменту, щоб постійно розвиватися та орієнтуватись у сучасних інформаційних потоках. Відкритість передбачає спроможність бути готовим до нових ідей та ситуацій. Сміливість передбачає здатність помічати нові можливості та вміти використати їх у своїй діяльності.

Герасимов Г. та Люхіна Л. [19, с. 98] до особистісних рис інноваційного типу особистості зараховують: потребу в трансформаціях та змінах, з використанням відповідних соціальних механізмів; розвиток креативного мислення та творчого підходу до вирішення завдань; вміння знаходити ідеї та максимально ефективно їх реалізовувати; системність та прогностичність при відборі та втіленні нововведень; вміння орієнтуватись в умовах невизначеності та приймати допустимий рівень ризику; готовність до здійснення максимально об'єктивної рефлексії та самоаналізу; вміння долати перешкоди, які виникають на шляху до досягнення цілей.

Артюшина М. В., визначаючи та описуючи інноваційні властивості особистості, орієнтується на структурні складові їх професійної діяльності. Зокрема, стосовно постановки цілей та задач інноваційність проявляється у встановленні нових та невизначених цілей; відповідно до процесів та засобів діяльності – у спроможності до

впровадження нових способів вирішення задач; відповідно до умов – у готовності адаптуватися до роботи в нових умовах; відповідно до самого суб'єкта – у здатності до постійного навчання (засвоєння нового досвіду, постійний розвиток та самовдосконалення) [20, с. 10-11].

Інтерпретуючи розглянуті підходи, сформульовано такі інноваційні властивості особистості майбутніх фахівців економічного спрямування:

–встановлення нових цілей та поступове їх досягнення, зважаючи на присутній ступінь ризику (зокрема працівники у сферах маркетингу, фінансового планування, менеджери різних ланок зможуть у такий спосіб забезпечити освоєння нових ринків збуту, розширення сфери діяльності, підвищення якості та цінності пропонованих товарів та послуг тощо);

–швидка адаптованість до змін (зокрема під впливом динамічності нормативно-правової бази, особливо в податковій сфері; інфляційних процесів; загострення кризових явищ);

–здатність до самовдосконалення, різностороннього розвитку та навчання протягом життя (постійні зміни в законодавстві; діяльність, пов'язана з необхідністю бути обізнаним і компетентним у різних галузях господарської діяльності, формує потребу в підвищенні рівня кваліфікації, оволодінні декількома спеціальностями. Фахівець, котрий володіє вузькопрофільною спеціалізацією, потрапивши в безвихідь при виникненні змін, не здатен комплексно виконати завдання, займаючись вирішенням його часткових елементів замість оптимізації процесу та розроблення інноваційного підходу);

–креативне мислення, уміння знаходити вирішення нестандартних проблем (працівники у сферах банківської та страхової діяльності, менеджменту, маркетингу, біржової торгівлі тощо, діяльність яких безпосередньо пов'язана з людьми та залежить від їх рішень, мають бути готовими до вирішення індивідуальних та нестандартних задач, врахування людського фактору при організації ділових відносин).

Трансформація індустріального суспільства в інформаційно-комунікативне потребує відповідних змін в освітній сфері. Забезпечення інноваційної складової освіти шляхом формування та розвитку інноваційних якостей особистості студентів потребує впровадження відповідних інформаційних навчальних технологій.

2.3. Використання інноваційних методів навчання із застосуванням ІКТ за кордоном та перспективи впровадження досвіду у вищу економічну освіту в Україні

Характерною рисою інновацій у вищій освіті є залежність їх результативності від відкритості та готовності до прийняття інноваційних змін освітньої системи, яка застосовує нововведення, та наявності реальної спроможності до реалізації інновацій. Інноваційні зміни можуть упроваджуватися на будь-якому рівні освітньої системи та знаходити втілення в діяльності та мисленні кожного учасника освітнього процесу. Важлива роль належить педагогічній діяльності самого викладача, який безпосередньо здійснює втілення інноваційних ідей в освітній процес, впливає на формування інноваційних якостей особистості молодого покоління.

Підвищення професіоналізму педагога та залучення його до інноваційного режиму роботи досягається завдяки творчому самовизначенню, провідна роль у якому належить інноваційним педагогічним технологіям. В умовах сьогодення за кордоном рівень розвитку інноваційних педагогічних технологій випереджає розвиток інновацій у сфері матеріального виробництва. У багатьох розвинутих країнах інноваційні процеси

в сферах матеріального та духовного розвитку беруть початок з виховання нового молодого покоління, яке й здійснюватиме у майбутньому подібні відкриття.

Розвиток системи вищої економічної освіти потребує використання нових, покращених методів навчання та підготовки майбутніх спеціалістів. Оптимізація навчально-виховного процесу сприяє виникненню інноваційних методів навчання різноманітних рівнів та цільового спрямування, які забезпечують реалізацію інноваційної освіти.

У вітчизняній науково-методичній літературі існують різноманітні підходи до визначення переліку інноваційних методів навчання. Так, Гончаров С. М. до них зараховує кооперативне, колективно-групове та ситуативне моделювання; пошук відповідей на дискусійні запитання, які реалізуються за допомогою окремих прийомів та методів [21, с. 358].

Артикуца Н. В., розглядаючи інновації в юридичній освіті (яка за способами професійної реалізації є близькою до економічної освіти), виокремлює такі інноваційні методи, як: рольова гра, проблемно-пошукова діяльність, індивідуальні та групові тренінги, метод інтерв'ю та «мозкового штурму» тощо [22, с. 23]. На думку Кочубей А. В., інтерактивні методи навчання (як-от: імітаційні, мотиваційні, пізнавальні та регулятивні методи), основою яких є діалогічна взаємодія, стимулюють до праці «інтелект і душу» [23, с. 83].

Розглянемо характерні особливості інноваційних методів навчання, які використовуються в освітньому процесі за кордоном. Іспанський учений Dr. F. J. Garcia-Penalvo та його норвезький колега Dr. R. Colomo-Palacios у своїй праці, присвяченій дослідженню інноваційних освітніх технологій в інженерії, виокремлюють такі інноваційні методи навчання, як: проблемне навчання, ситуативне навчання, онлайн навчання, використовуючи сучасні можливості технічного прогресу (віддалені та віртуальні лабораторії, комплексні візуалізації даних, мобільні додатки тощо). Доступність освіти для широкої маси населення забезпечують технології MOOC (масово доступні онлайн курси), які, в той же час, потребують досягнення персоналізованої взаємодії лектора з учнівською аудиторією [24, с. 690].

Користь від використання мобільних пристроїв у навчальному процесі має достатньо прихильників серед іноземних дослідників, зокрема [25; 26]. Так, Prieto S. та його колеги [25, с. 28-37] називають три основні цілі використання мобільних технологій у педагогічному процесі: створення безпечного навчального середовища для студентів, підвищення рівня їх культури стосовно інформаційної безпеки та навчання вмінню орієнтуватися в інформаційних потоках. Це сприятиме розвитку навичок прийняття відповідальних рішень у професійній діяльності.

У колективній праці Sanchez Prieto J. С. обґрунтовується перспектива використання в навчальному процесі багато платформного мобільного додатка, який забезпечує підвищення якості навчання завдяки моделюванню реальних процесів у віртуальній реальності, що сприяє досягненню наочності, зосередженості на деталях досліджуваного питання [26, с. 684-686].

Перспективам використання мобільних технологій у процесі навчання студентів економічних спеціальностей присвячено праці як вітчизняних, так і закордонних дослідників. Так, Словак К. І. аналізує методичні підходи щодо використання мобільних додатків у процесі вивчення вищої математики майбутніми економістами. Хараджян Н. А. описує можливість використання математичного додатка Sage під час навчання майбутніх фахівців за спеціальністю економічна кібернетика [27, с. 44-45].

Henderson та Charman у процесі своїх досліджень визначали, як мобільні технології можна використовувати при викладанні на освітніх бізнес-курсах. Вони дійшли висновку, що використання соціальних мереж (зокрема таких, як Facebook)

стимулює студентів до роботи у віртуальних групах за допомогою онлайн конференцій, що дозволяє студентам безперервно навчатися за межами лекційних аудиторій [28].

Crus, Assar та Boughzala відзначили, що впровадження мобільних технологій у бізнес-школах забезпечує освітній процес такими якостями, як: доступність, інтерактивність середовища, зростання рівня міжособистісних комунікації та інклюзивність у повсякденному житті [29].

Тобто автори схиляються до думки, що передбачає зростання частки самостійного навчання студентів-економістів та оволодіння в процесі цього як професійними, так і універсальними компетентностями, водночас керує цим процесом викладач за допомогою інформаційно-комунікативних технологій. Так, вітчизняний педагог відводить велику роль самостійній роботі майбутніх економістів за допомогою засобів дистанційного навчання. Для забезпечення самостійної роботи майбутніх фахівців економічних спеціальностей засобами дистанційного навчання доцільно використовувати віртуальні лекції, вебінари, on-line та off-line консультації, онлайн конференції, метод електронної навчальної дискусії, навчання в співпраці, ситуативні завдання професійного напрямку, проблемне навчання, кейс-метод тощо. Відповідна організація самостійної роботи дозволила студентам не лише набути необхідних професійних знань, але й ознайомила з культурою самостійного навчання, а саме: розуміння ролі цієї роботи в процесі здобуття знань; здатність організувати власну самостійну роботу та оцінювати її результати; прагнення до активної творчої та професійної самореалізації і саморозвитку [30].

Ситуаційне навчання або метод конкретних ситуацій (МКС, «Case Studies») набув популярності та широко використовується у Гарвардській Школі Бізнесу, починаючи з ХХ ст. У 1932 р. обов'язковими дисциплінами програми МВА (бізнес-адміністрування) були зокрема такі, як маркетинг, фінанси, бухгалтерський облік, статистика, за якими розроблялися відповідні кейси (ситуації з практики, що стосуються певного розділу навчального курсу та передбачають сумісну розробку, обговорення та вирішення). На сьогодні пріоритетне значення (близько 90% навчального процесу) при підготовці фахівців економічного спрямування відводиться на розбір ситуативних кейсів (щороку викладачі Гарвардської Школи Бізнесу пишуть близько 600 кейсів) [31].

Інша група методів інноваційного навчання представлена проведенням навчального процесу в ігровій формі. Це сприяє підвищенню зацікавленості та мотивації до навчання серед студентів. Група авторів на чолі з Connolly Т. М. [32, с. 418-423] та Molins-Ruano Р. [33, с. 573-577] пропонують використовувати для навчання студентів інженерних та комп'ютерних спеціальностей ситуативні ігри, які імітують та моделюють реальні процеси, для підвищення інтерактивності навчального процесу та зростання інтересу студентів.

Наступна група науковців акцентує увагу на потребі в розвитку таких навичок, як: креативне мислення, просторове уявлення, робота в команді, уміння приймати виважені рішення. J De la Torre-Cantero та колеги у своїй праці «STELLA 3D: Introducing Art and Creativity in Engineering Graphics Education» пропонують розвивати дані компетенції завдяки використанню різноманітних воркшопів у навчальному процесі на основі тривимірного моделювання досліджуваних процесів (Stella 3D) [34, с. 808-810].

З метою професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ Азербайджану, відповідно до Концепції розвитку «Азербайджан-2020: погляд в майбутнє», відбувається активне впровадження віртуального навчання, а саме бізнес-симуляцій для оволодіння досвідом моделювання реального економічного середовища. Використання імітаційних ситуацій забезпечує набуття досвіду вирішення реальних виробничих питань та вивчення їх перебігу у дії, а віртуальне навчання дає змогу майбутнім економістам систематизувати набуті теоретичні знання для подолання

умовної практичної проблеми. Окрім того, участь студентів у навчальних онлайн симуляціях та інтернет-іграх сприяє формуванню особистісних та професійних пріоритетів, отриманню навичок роботи в різноманітних нестандартних ситуаціях та змодельованому економічному просторі. Технологія бізнес-симуляцій використовується не лише у азербайджанській вищій економічній освіті, але й при підвищенні кваліфікації практикуючих бухгалтерів, менеджерів, фінансистів, маркетингологів та інших фахівців економічного спрямування [35, с. 10-11].

Заслуговує на увагу підхід, запропонований групою науковців (Sogol Nomayoun та Danah Henriksen) для підвищення якості підготовки фахівців економічного спрямування, який базується на розвитку в студентів навичок творчої самовпевненості (здатності ідентифікувати себе як творчу особистість, цінувати та вірити у власні творчі здібності). Проведене серед студентів Школи Глобального Менеджменту (Thunderbird School of Global Management) штату Арізона дослідження має на меті розкриття таких якостей, як творча ідентичність, творче мислення та творча самоефективність. Для досягнення визначених цілей у навчальному процесі використовуються такі прийоми та інструменти: генерація ідей через ідентичність (приналежність до певної групи) досліджуваного об'єкта; візуалізація аспектів, які обмежують творче мислення, у формі дискусій та рольових ігор. На думку авторів, розвиток творчого мислення та самоідентифікації дозволить майбутнім фахівцям у сфері економіки та управління швидко реагувати на суспільні виклики, здійснювати виважені та доречні кроки у вирішенні непередбачуваних ситуацій, генерувати та впроваджувати інноваційні ідеї [36].

Повертаючись до питання використання інноваційних методів навчання при підготовці фахівців економічного спрямування у вітчизняних ВНЗ, варто наголосити, що професійна діяльність у даному напрямку потребує розвитку системного мислення, тобто зосередження уваги не на окремій операції, а на їх системі. Професії даного спрямування вимагають уваги до деталей, уміння працювати не лише з числами, але й з людьми. За даними кадрових та рекрутингових агентств напрям бухгалтерія та фінанси підприємств стабільно користується попитом. Головною вимогою, при цьому, є зорієнтованість працівника в усіх аспектах, які стосуються діяльності організації; постійний моніторинг трансформацій в економічній та політичній сферах, законодавчих змін; регулярне підвищення своєї кваліфікації [37, с. 351].

Адаптуючи розглянутий вітчизняний та закордонний досвід використання інноваційних методів навчання до потреб у фахівцях економічного спрямування з боку вітчизняних роботодавців, оскільки останні і є безпосередніми користувачами результатами освітньої системи, можна запропонувати наступні інноваційні методи навчання, а саме:

–метод проблемно-ситуативного моделювання (для закріплення знань та розвитку навичок абстрактного мислення, ініціативності при розгляді конкретних ситуацій фінансово-економічного характеру, які інформують про особливості їх виникнення, розвитку та імовірні наслідки; можливість практичного застосування студентами здобутих знань);

–метод рольових ігор (використання імітаційної моделі об'єкту пізнання, що дозволяє на прикладі змодельованої ситуації проаналізувати та дослідити її складові, причинно-наслідкові зв'язки різноманітних процесів, що особливо актуально в сфері міжнародних відносин та макроекономічних процесів);

– метод мозкового штурму (передбачає обмін знаннями та думками між студентами, передбачає розвиток нестандартного мислення, уміння сформулювати свою точку зору);

– ситуаційно-рольовий метод (для імпровізованого розігрування проблемної ситуації, що дозволяє студентам відчути себе в ролі її безпосередніх учасників, що в подальшому забезпечить змогу провести аналогії при виникненні подібних ситуацій у реальності. Це особливо актуально для діяльності, пов'язаної з бухгалтерським обліком, фінансами підприємств, менеджментом).

Зважаючи на сучасний рівень інформатизації соціально-економічних процесів та значну доступність використання різноманітних ІКТ-навчання, важливо активніше впроваджувати дистанційні форми навчання (що робить освіту більш доступною, забезпечує охоплення широкої аудиторії слухачів). Дистанційні технології навчання завдяки поєднанню аудіо, графічних, відео та текстових ефектів дозволяють ефективно імітувати процес занурення в активне професійне середовище, активізуючи фахові компетентності, творче мислення, використовуючи здобуті теоретичні знання. Ефективність дистанційних навчальних технологій полягає в забезпеченні внутрішньої потреби студентів до подальшого оволодіння знаннями, отриманні можливості опрацювати навчальні матеріали в індивідуальному порядку та зручному обсязі. Для ІКТ характерним є значний спектр комп'ютерних навчальних програм, фахово та творчо розвиваючих мобільних додатків, електронних підручників, які стають доступними для студентів завдяки мережі Інтернет.

На сьогодні доступним є використання різноманітних мобільних додатків (зокрема представлених в онлайн магазинах мобільних додатків: App Store, Play Маркет, Google Play, Windows Phone Store [38] тощо) безкоштовно або за плату, популяризація онлайн курсів неформальної освіти (що забезпечить поглиблення теоретичних знань, розширення світогляду та обізнаності в інших спеціальностях, наприклад, Prometheus [39]).

З широкого переліку доступних до використання безкоштовних мобільних додатків доцільно виокремити наступні [40]: «План рахунків» (довідник планів бухгалтерських рахунків вітчизняних підприємств допоможе в оволодінні основами бухгалтерської професії), «1С Уроки» (можливість переглядати відеоуроки щодо практичного використання програм бухгалтерського обліку), «Маркетинг в соціальних мережах» (кейси, приклади маркетингових комунікацій з використанням соціальних мереж), «Бізнес ідеї. Бізнес з нуля» (короткі реальні історії ефективних бізнес-ідей), «International Finance» (особливості та практичні питання функціонування міжнародних фінансів, інтерактивні ситуації). Зважаючи на динамічність сучасного середовища, яке трансформує особливості сприйняття молоддю інформації (переважно інформація отримується з електронних ресурсів), використання мобільних додатків та Інтернет-ресурсів не лише мінімізує час донесення аудиторії інформації, але й зробить це в максимально звичній та зручній формі для її сприйняття та засвоєння.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідження тенденцій працевлаштування випускників економічних спеціальностей на вітчизняному ринку праці в умовах сьогодення вказує на наявність дисбалансу між рівнем фахової підготовки випускників та запитами з боку роботодавців. Має місце тенденція до зростання частки вступників та відсутності перспектив їх працевлаштування за спеціальністю по закінченню навчання. Однак, за прогнозами, попит на фахівців економічних професій зростатиме. З підвищенням даного попиту зростатимуть і вимоги до спеціалістів. Разом з потребою в наявності фахової освіти та практичного досвіду роботи зростає затребуваність у володінні навичками нестандартного мислення, умінні оперативно приймати виважені рішення в складних ситуаціях, готовності до самовдосконалення та підвищення компетентності.

Саме вища освіта при підготовці майбутніх спеціалістів має використовувати інноваційні методи та технології навчання, які сприятимуть розвитку в студентів подібних якостей. Основною метою інноваційної освіти є підготовка майбутнього фахівця, спроможного до ефективної трудової діяльності в змінних умовах завдяки розвитку інноваційних особистісних якостей. Встановлено, що ключовими інноваційними властивостями особистості майбутнього фахівця економічного спрямування є: встановлення нових цілей та поступове їх досягнення, зважаючи на присутній ступінь ризику; швидка адаптованість до змін; здатність до самовдосконалення, різнобічного розвитку та навчання протягом життя; креативне мислення, вміння знаходити вирішення нестандартних проблем.

Розвиток системи вищої економічної освіти потребує використання нових, покращених методів навчання з використанням ІКТ. Зважаючи на вітчизняний та закордонний досвід, з метою підвищення якості вітчизняної вищої економічної освіти, запропоновано використання дистанційних форм навчання, мобільних додатків, онлайн курсів неформальної освіти, а також упровадження таких інноваційних методів навчання: проблемно-ситуативне моделювання, рольові ігри, мозковий штурм, ситуаційно-рольовий метод тощо. Застосування сучасних технічних засобів у процесі навчання дозволяє створювати максимально реалістичне економічне середовище, що виступає вагомим фактором у вивченні економічних дисциплін; підвищувати зацікавлення з боку студентів-економістів; застосовувати диференційований підхід до навчального процесу та інтенсифікувати його; максимально звично та зрозуміло доносити інформацію до студентів. ІКТ не здатні повністю замінити традиційні методи освітнього процесу, проте дають змогу сформувати нове середовище й можливості для цього. Використання новітніх технологій потребує від педагога оволодіння діапазоном умінь та навичок, які в сучасних умовах набувають нового змісту та значення.

Перспективою подальших напрацювань є дослідження перспектив використання окремих інструментів підвищення конкурентоспроможності на ринку праці випускників економічних спеціальностей, а саме: функціонування молодіжних навчально-наукових клубів у межах навчальних закладів, налагодження співпраці з майбутніми роботодавцями при підготовці затребуваних фахівців, оволодіння викладачами сучасними інструментами ІКТ з метою забезпечення поширення освітніх інновацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] S. Dutta, B. Lanvin, and S. Wunsch-Vincent, *The Global Innovation Index 2018: Energizing the World with Innovation*. Cornell University, INSEAD, and WIPO, 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/GII-2018/Front-and-back-covers.pdf>. Дата звернення: Жовт. 9, 2018.
- [2] Оцінка попиту на професії, які затребувані на ринку праці, Результати дослідження в рамках проекту «Економічне та соціальне відновлення Донбасу», Київський міжнародний інститут соціології, Програма Розвитку ООН в Україні за фінансової підтримки Уряду Японії, вересень-жовтень 2015 р., 100 с.
- [3] Кабінет Міністрів України. (2015, Квіт. 29). Постанова № 266, Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF/paran11#n11>. Дата звернення: Жовт. 12, 2018.
- [4] Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. Доступно: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_vnz_bl.htm. Дата звернення: Жовт. 13, 2018.
- [5] Розподіл постійного населення України за статтю та віком (2013-2017 рр.), Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/>. Дата звернення: Жовт. 13, 2018.

- [6] Аналітичний звіт щодо професійно-кваліфікаційного прогнозування в Україні. Міністерство освіти і науки України, 9 листопада 2017 р. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nrk/Analitichni-materialy/2-analitichniy-zvit-shchodo-profesiyno-kvalifikatsiynogo-prognozuvannya-v-ukraini.pdf>. Дата звернення: Жовт. 14, 2018.
- [7] О. Р. Гарбич-Мошора, Впровадження дистанційного навчання в навчальний процес для підготовки фахівців з інформаційних технологій. *Інформаційні технології і засоби навчання*, Вип. 1, С. 93-105, 2015.
- [8] М. І. Скрипник, Інноваційна підготовка фахівців з обліку та аудиту в умовах використання сучасних інформаційних технологій. *Вісник КНУТД*, №1, С. 261–265, 2014.
- [9] Д. Барабась, Д. Джафаров, І. Шпак, Освітні інновації та їх імплементація в Україні. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*, № 3, 2016. [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2016_3_5. Дата звернення: Жовт. 17, 2018.
- [10] І. М. Дичківська, *Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник*. Київ, Україна: Академвидав, 2004.
- [11] А. О. Дегтяр, Я. В. Календжян, Управління інноваціями в системі вищих навчальних закладів. *Теорія та практика державного управління*, Вип. 2, С. 3-9, 2011.
- [12] З. Дробінська, Використання інноваційних технологій в контексті підготовки майбутніх педагогів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, №8(2), С. 110-114, 2013.
- [13] О. В. Мельникова, Інновації у вищій освіті як чинник формування національної економіки знань. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. *Економіка*, №14, С. 16-27, 2014.
- [14] К. Б. Авраменко, Теоретичні засади реалізації освітніх інновацій у підготовці вчителів у системі вищої педагогічної освіти України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Педагогіка, соціальна робота"*, №30, С. 7-9, 2014.
- [15] Л. І. Даниленко, Управління процесом здійснення інноваційної діяльності в системі загальної середньої освіти. *Післядипломна освіта в Україні*, №3, С. 70-74, 2003.
- [16] В. В. Химинець, *Інноваційна освітня діяльність*. Ужгород, Україна: Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2007.
- [17] В. Г. Кремінь, *Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи)*. Київ, Україна: Грамота, 2003.
- [18] N. Othman, Exploring the Innovative Personality Characteristics among Teachers. *International Education Studies, Canadian Center of Science and Education, Canada*, Vol. 9, № 4, P. 1-8, 2016.
- [19] Г. И. Герасимов, Л. В. Илюхина, *Инновации в образовании : сущность и социальные механизмы*. Ростов н/Д, Росія: НМД "Логос".
- [20] М. В. Артюшина, Інноваційно-зорієнтований підхід до професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*, Вип. 6, С. 9-14, 2014.
- [21] С. М. Гончаров, Методи, форми та інтерактивні технології навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу, Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: монографія. Ужгород, Україна: ЗакДУ, 2011.
- [22] Н. В. Артикуца, Інноваційні методики викладання дисциплін у вищій юридичній освіті. *Інноваційні технології у вищій юридичній освіті*, в-во Стилос, С. 3-25, 2005.
- [23] А. В. Кочубей, Інноваційні методи викладання гуманітарних дисциплін у вищих технічних навчальних закладах. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*, Вип. 7, С. 81-84, 2013.
- [24] F. J. Garcia-Penalvo, R. Como-Palacios, Innovative teaching methods in Engineering. *International Journal of Engineering Education (IJEE)*, №31(3), pp. 689-693, 2015.
- [25] J. C. Sánchez Prieto, S. Olmos Migueláñez, and F. J. García-Peñalvo, Understanding mobile learning: devices, pedagogical implications and research lines. *Revista Teoría de la Educación: Educación y Cultura en la Sociedad de la Información*, №15(1), P. 20-42, 2014.
- [26] J. C. Sánchez Prieto, S. Olmos Migueláñez, and F. J. García-Peñalvo, ICTs Integration in Education: Mobile Learning and the Technology Acceptance Model (TAM). *Proceedings of the Second International Conference on Technological Ecosystems for Enhancing Multiculturality (TEEM'14)*, Salamanca, Spain, October 1-3, P. 683-687, 2014.
- [27] V. Osadchyi Mobile technologies in the professional training of students of economic specialties. *Ukr. J. Educ. Stud. Inf. Technol*, 7(1), pp. 43-53, 2019.
- [28] R.G.Henderson, B. F. Chapman, Business educators' perceptions concerning mobile learning (M-Learning). *Delta Pi Epsilon Journal*, 54 (1), P. 16-27, 2012.
- [29] Ya. Crus, S. Assar, I. Boughzala, Exploring Teacher's Perception and Potential Use of Mobile Learning in a Business School. *AMCIS*, 2012. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://aisel.aisnet.org/amcis2012/proceedings/ISEducation/26>.

- [30] М. Ю. Мартиненко Формування культури самостійної роботи майбутніх економістів засобами дистанційного навчання, дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04, Дніпропетровський університет ім. А. Нобеля, Дніпропетровськ, 2015.
- [31] Рейнгольд Л.В., За пределами CASE – технологий. *Компьютер*, 2000, №13, С. 12-14, 2000.
- [32] T. M. Connolly, M. Stansfield, and T. Hainey, An application of gamesbased learning within software engineering. *British Journal of Educational Technology*, 38(3), pp. 416–428, 2007.
- [33] P. Molins-Ruano, C. Sevilla, S. Santini, P. A. Haya, P. Rodríguez, and G. M. Sacha, Designing videogames to improve students' motivation. *Computers in Human Behavior*, 31, pp. 571–579, 2014.
- [34] J De la Torre-Cantero, JL Saorín, D Melián, C Meier, STELLA 3D: Introducing Art and Creativity in Engineering Graphics Education. *The International Journal of Engineering Education*, 31 (3), pp. 805-813, 2015.
- [35] О. К. Алієв, Педагогічний аналіз проблеми професійної підготовки майбутніх економістів в університетах Азербайджану. *Вісник національного авіаційного університету : зб. наук. пр. Педагогіка. Психологія*, Вип. 1 (8), С. 9-12, 2016.
- [36] Nomayoun S., Henriksen D. Creativity in Business Education: A Review of Creative Self-Belief Theories and Arts-Based Methods. *J. Open Innov. Technol. Mark. Complex*, №4, 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.mdpi.com/2199-8531/4/4/55/pdf>. Дата звернення: Трав. 23, 2019.
- [37] І. М. Ткачук, Оцінка сучасного ринку праці спеціалістів у сфері "бухгалтерія/фінанси підприємства. Східна Європа: економіка, бізнес та управління, Вип. 3 (08), С. 350-353, 2017.
- [38] Т. М. Корпанюк, Я. І. Мулик, Застосування мобільних додатків в бізнесі та їх облік. *Ефективна економіка*, № 3, 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/3_2018/59.pdf. Дата звернення: Лист. 15, 2018.
- [39] Prometheus: платформа онлайн-курсів. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://prometheus.org.ua/>. Дата звернення: Лист. 21, 2018.
- [40] Сервіс Google Play. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://play.google.com/store?hl=uk>. Дата звернення: Лист. 21, 2018.

Матеріал надійшов до редакції 11. 01. 2019 р.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК ЭЛЕМЕНТ ИННОВАЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ СПЕЦИАЛИСТОВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ

Манн Руслан Владимирович

доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры
Черкасский государственный технологический университет, г. Черкассы, Украина
ORCID ID 0000-0003-3936-2677
manneruslan1@gmail.com

Кравченко Ольга Витальевна

кандидат технических наук, доцент кафедры
Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко, г. Киев, Украина
kravchenko_ov@ukr.net

Ганжала Ирина Владимировна

кандидат экономических наук, доцент кафедры
Черкасский государственный технологический университет, г. Черкассы, Украина
gorynaira7@gmail.com

Аннотация. В статье проведено исследование тенденций спроса и предложения на профессии экономического направления на отечественном рынке труда. Представлены результаты вступительных кампаний 2012-2018 учебных годов по экономическим специальностям, тенденции получения высшего образования и существующие требования со стороны работодателей. Представлен существующий дисбаланс между количеством поступающих и теми, кто получил диплом, что указывает на низкую мотивацию к обучению, в частности из-за отсутствия перспектив трудоустройства по специальности. Отмечена необходимость трансформации современной системы высшего образования в соответствии с потребностями рынка с активным внедрением элементов инновационного образования, в частности, информационно-коммуникативных технологий. Продемонстрированы прогнозные значения спроса на рынке труда, обусловленные экономическим развитием в Украине, в 2025 г. Представлены взгляды учёных на

особенности понятия «инновационное образование» и предложено собственное определение категории, в котором подчеркнута необходимость подготовки разносторонне развитых компетентных специалистов, способных к саморазвитию в соответствии с окружающими изменениями. Определены инновационные качества личности, необходимые будущим экономистам для качественного выполнения должностных обязанностей, таких как: постановка и достижение новых целей, адаптация к изменениям в условиях риска, способность к самосовершенствованию и решению нестандартных ситуаций. Рассмотрен зарубежный опыт использования инновационных методов обучения и новейших информационно-коммуникативных технологий (компьютерные программы, мобильные приложения, дистанционные онлайн-платформы) для повышения качества учебно-воспитательного процесса. Представлены доступные для использования в учебном процессе мобильные приложения, направленные на повышение качества и эффективности овладения экономическими знаниями. Предложены способы повышения качества образовательных услуг при подготовке будущих экономистов с использованием инновационных методов обучения для обеспечения их дальнейшего трудоустройства по специальности.

Ключевые слова: инновационное образование; инновационный метод обучения; инновационное качество личности; высшее учебное заведение; экономическая специальность; информационно-коммуникативные технологии.

THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES AS AN ELEMENT OF INNOVATIVE TRAINING OF SPECIALISTS IN THE ECONOMIC FIELD

Ruslan V. Mann

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department
Cherkasy State Technological University, Cherkasy, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-3936-2677
mannruslan1@gmail.com

Olha V. Kravchenko

PhD of Technical Sciences, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
kravchenko_ov@ukr.net

Iryna V. Hanzhala

PhD of Economics, Associate Professor
Cherkasy State Technological University, Cherkasy, Ukraine
gorynaira7@gmail.com

Abstract. The article is devoted to the analysis of supply and demand trends for economics professions at the domestic labour market. The results of the admission campaign for economic specialties during 2012-2018, trends in higher education, and existing requirements of employers are demonstrated. The article presents the imbalance between the number of entrants and those who received a diploma, which indicates a low motivation to study, in particular, due to the lack of employment prospects in the specialty. The authors also emphasise the necessity of transforming the modern system of higher education according to the needs of the market by actively implementing elements of innovative education, such as information and communication technologies. The forecast values of demand on the labour market due to economic development in Ukraine until 2025 are demonstrated. The scholars' views on the essential characteristics of «innovative education» are shown and our own definition of this category with an emphasis on the ability to train diversely competent specialists capable of self-development in accordance with environmental changes is proposed. The research identifies personality innovative qualities necessary for future economists for the qualitative performance of job responsibilities, such as setting and achieving new goals, adaptability to changes in risky conditions, ability to self-improvement, and solving non-standard situations. The authors also consider the foreign experience of using innovative teaching methods and the latest information and communicative technologies (in particular, computer programmes, mobile applications, remote online platforms, interactive methods of presenting information) for improving the quality of the educational process. The paper demonstrates available mobile applications for the use in the educational

process, which can improve the quality and efficiency of economic knowledge acquisition. The ways for improving the quality of educational services in prospective economists training by using innovative teaching methods to ensure their employment in the future are proposed.

Keywords: innovative education; innovative teaching method; innovative quality of personality; institution of higher education; economics; information and communication technologies.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] S. Dutta, B. Lanvin, and S. Wunsch-Vincent. *The Global Innovation Index 2018: Energizing the World with Innovation*. Cornell University, INSEAD and WIPO, 2018. [Online]. Available: <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/GII-2018/Front-and-back-covers.pdf>. Accessed on: Oct. 9, 2018 (in English).
- [2] *Assessment of the demand on professions which are required at the labor market. Results of project research* Economic and social recovery of Donbass. Kyivskiy mizhnarodnyi instytut sotsiologii, Prohrama Rozvytku OON v Ukraini za finansovoi pidtrymky Uriadu Yaponii, Sept.-Oct. 2015, p. 100 (in Ukrainian).
- [3] Resolution № 266 of the Cabinet of Ministers of Ukraine (2015, Apr. 29) *On approval of the branches list of knowledge and specialties for which applicants are trained*. [Online]. Available: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF/paran11#n11>. Accessed on: Oct. 12, 2018 (in Ukrainian).
- [4] *Main performance indicators of higher educational institutions of Ukraine*, State Statistics Service of Ukraine [Online]. Available: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_vnz_bl.htm. Accessed on: Oct. 13, 2018 (in Ukrainian).
- [5] *Distribution of permanent population of Ukraine by gender and age (2013-2017)*, State Statistics Service of Ukraine [Online]. Available: <http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/>. Accessed on: Oct. 13, 2018 (in Ukrainian).
- [6] *Analytical report on professional qualification forecasting in Ukraine*, Ministry of Education and Science of Ukraine, November 9, 2017. [Online]. Available: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nrk/Analitichni-materialy/2-analitichniy-zvit-shchodo-profesiyno-kvalifikatsiynogo-prognozuvannya-v-ukraini.pdf>. Accessed on: Oct. 14, 2018 (in Ukrainian).
- [7] O. R. Harbych-Moshora, Implementation of distance learning in educational process for preparation information technology professionals. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*, Vyp. 1, pp. 93-105, 2015 (in Ukrainian).
- [8] M. I. Skrypyk, Innovative training of accounting and auditing specialists by using the modern information technologies, *Visnyk KNUVD*, №1, pp. 261–265, 2014 (in Ukrainian).
- [9] D. Barabas, D. Dzhafarov, and I. Shpak, Educational innovations and their implementation in Ukraine. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, № 3, 2016. [Online]. Available: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2016_3_5. Accessed on: Oct. 17, 2018 (in Ukrainian).
- [10] I. M. Dychkivska, *Innovative pedagogical technologies: textbook*. Kyiv, Ukraine: Akademvydav, 2004, p. 352 (in Ukrainian).
- [11] A. O. Diehtiar, and Ya. V. Kalendzhian, Management of innovations in the system of higher educational establishments. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, Vyp. 2, pp. 3-9, 2011 (in Ukrainian).
- [12] Z. Drobinska, Using of innovative technologies at training of future educators. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*, №8(2), pp. 110-114, 2013 (in Ukrainian).
- [13] O. V. Melnykova, Innovation in higher education as a factor of national knowledge economy formation. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Ekonomika*, №14, pp. 16-27, 2014 (in Ukrainian).
- [14] K. B. Avramenko, Theoretical principles of educational innovations realization at teachers preparation in Ukrainian higher pedagogical education system. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii Pedahohika, sotsialna robota*, №30, pp. 7-9, 2014 (in Ukrainian).
- [15] L. I. Danylenko, Management of the innovation activity at the system of general secondary education. *Pisliadyplomna osvita v Ukraini*, №3, pp. 70-74, 2003 (in Ukrainian).
- [16] V. V. Khymynets, *Innovative educational activities*. Uzhgorod, Ukraine: Informatsiino-vydavnychiy tsentr ZIPPO, 2007, 364 p. (in Ukrainian).
- [17] V. H. Kremen, *Education and science of Ukraine: ways of modernization (facts, reflections, prospects)*. Kyiv, Ukraine: Hramota, 2003, 216 p. (in Ukrainian).
- [18] N. Othman, Exploring the Innovative Personality Characteristics among Teachers. *International Education Studies, Canadian Center of Science and Education, Canada*, Vol. 9, № 4, s. 1-8, 2016 (in English).
- [19] H. Y. Herasymov, L. V. Yliukhyna, *Innovations in education: essence and social mechanisms*. Rostov N / A, Russia: NMD Lohos, 1999, 136 p. (in Russian).

- [20] M. V. Artiushyna, Innovative approach to professional training of future qualified workers. *Profesiina osvita: problemy i perspektyvy*, Vyp. 6, pp. 9-14, 2014 (in Ukrainian).
- [21] S. M. Honcharov, Methods, forms and interactive learning technologies in the credit-modular system of educational process organization. *Intehratsiia v yevropeyskyi osvitinii prostir: zdobutky, problemy, perspektyvy: monohrafiia. Uzhgorod, Ukraine: ZakDU*, 2011, 560 p. (in Ukrainian).
- [22] N. V. Artykutsa, "Innovative methods of teaching at higher law education", *Innovatsiini tekhnolohii u vyshchii yurydychnii osviti, v-vo Stylos*, pp. 3-25, 2005 (in Ukrainian).
- [23] A. V. Kochubei, Innovative methods of teaching humanitarian disciplines at higher technical educational institutions. *Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity*, Vyp. 7, pp. 81-84, 2013 (in Ukrainian).
- [24] F. J. Garcia-Penalvo, and R. Como-Palacios, Innovative teaching methods in Engineering. *International Journal of Engineering Education (IJEE)*, №31(3), pp. 689-693, 2015 (in English).
- [25] J. C. Sánchez Prieto, S. Olmos Migueláñez, and F. J. García-Peñalvo, Understanding mobile learning: devices, pedagogical implications and research lines. *Revista Teoría de la Educación: Educación y Cultura en la Sociedad de la Información*, №15(1), s. 20-42, 2014 (in English).
- [26] J. C. Sánchez Prieto, S. Olmos Migueláñez, and F. J. García-Peñalvo, ICTs Integration in Education: Mobile Learning and the Technology Acceptance Model (TAM). Proceedings of the Second International Conference on Technological Ecosystems for Enhancing Multiculturality (TEEM'14), Salamanca, Spain, October 1-3, pp. 683-687, 2014 (in English).
- [27] V. Osadchyi, Mobile technologies in the professional training of students of economic specialties. *Ukr. J. Educ. Stud. Inf. Technol*, 7(1), pp. 43-53, 2019 (in Ukrainian).
- [28] R. G. Henderson, B. F. Chapman, Business educators' perceptions concerning mobile learning (M-Learning). *Delta Pi Epsilon Journal*, 54 (1), pp. 16-27, 2012 (in English).
- [29] Ya. Crus, S. Assar, and I. Boughzala, *Exploring Teacher's Perception and Potential Use of Mobile Learning in a Business School*. AMCIS, 2012. [Online]. Available: <https://aisel.aisnet.org/amcis2012/proceedings/ISEducation/26> (in English).
- [30] M. Yu. Martynenko, Formation of independent work culture of future economists by distance learning means, dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata pedahohichnykh nauk zi spetsialnosti 13.00.04, Dnipropetrovskiy universytet im. A. Nobelia, Dnipropetrovsk, 2015 (in Ukrainian).
- [31] Reinhold L.V., Beyond CASE – technology. *Kompiuter*, Vyp. 13, pp. 12-14, 2000. (in Russian).
- [32] T. M. Connolly, M. Stansfield, and T. Hainey, An application of gamesbased learning within software engineering. *British Journal of Educational Technology*, 38(3), pp. 416–428, 2007 (in English).
- [33] P. Molins-Ruano, C. Sevilla, S. Santini, P. A. Haya, P. Rodríguez, and G. M. Sacha, Designing videogames to improve students' motivation. *Computers in Human Behavior*, 31, pp. 571–579, 2014 (in English).
- [34] J De la Torre-Cantero, JL Saorín, D Melián, C Meier, STELLA 3D: Introducing Art and Creativity in Engineering Graphics Education. *The International Journal of Engineering Education*, 31 (3), pp. 805-813, 2015 (in English).
- [35] O. K. Aliiev, Pedagogical analysis of vocational training problem of future economists in Azerbaijani universities. *Visnyk natsionalnoho aviatorsinoho universytetu : zb. nauk. pr. Pedahohika. Psykhologhiia*, Vyp. 1 (8), pp. 9-12, 2016. (in Ukrainian).
- [36] S. Homayoun, and D. Henriksen, *Creativity in Business Education: A Review of Creative Self-Belief Theories and Arts-Based Methods*. *J. Open Innov. Technol. Mark. Complex*, №4, 2018. [Online]. Available: <https://www.mdpi.com/2199-8531/4/4/55/pdf>. Accessed on: May 23, 2019 (in English).
- [37] I. M. Tkachuk, Assessment of the current labor market of specialists in the field of accounting / finance of the enterprise. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, Vyp. 3 (08), s. 350-353, 2017 (in Ukrainian).
- [38] T. M. Korpaniuk, Ya. I. Mulyk. (2018). Using of mobile applications at business and its accounting. *Efektivna ekonomika*, № 3. [Online]. Available: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2018/59.pdf. Accessed on: Nov. 15, 2018. (in Ukrainian).
- [39] *Prometheus: the Platform for Online Courses*. [Online]. Available: <https://prometheus.org.ua/>. Accessed on: Nov. 21, 2018 (in Ukrainian).
- [40] *Google Play Service*. [Online]. Available: <https://play.google.com/store?hl=uk>. Accessed on: Nov. 21, 2018 (in Ukrainian).

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.